

5. LINE, M. B.: Primary materials in the social sciences. Statement made at the Social Sciences Group 1st Annual Conference, Loughborough, 1st-3rd January 1971.

6. WEINSTOCK, M.: Citation indexes. Reprinted from Encycl. of Libr. and Inf. Science, 5. vol. 16-40. p.

7. STEGMANN, H.: Spezialbibliotheken für die Sozialwissenschaften: Datenbanken für Umfrageforschung. = Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie. 21. 1969. 4. no. 876-885. p.

Új irányzatok a magyar közgazdasági könyvtárak alapfunkcióiban

FÖLDI Tamás - LÁNG Imre

SZAKKÖNYVTÁRI EGYÜTTMŰKÖDÉS

Az elmúlt évtizedekben fokozatosan kialakultak az egyes társadalomtudományi intézmények könyvtárai. Ez a folyamat jelentősen meggyorsult és kiszélesedett a második világháború befejeztével megindult társadalmi-gazdasági átalakulás során, amikor létrejöttek a Magyar Tudományos Akadémia tudományos intézetei és más intézmények, kibővült és korszerűsödött az egyetemek hálózata. Ezek a tudományos, oktatási vagy más intézmények megteremtették, illetve korszerűsítették könyvtáraikat, amelyek működésének célja a fenntartó intézmény feladatai teljesítésének elősegítése.

Az országos szakirodalmi ellátási funkció szervesen kapcsolódik az alapfeladatokhoz. Az egyetemi és más nagykönyvtárak egy-egy diszciplína országos szakirodalmi ellátásával vesznek részt az országos szakkönyvtári munkamegosztásban. A közgazdaság terén a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem központi könyvtára e tudományág kijelölt országos szakkönyvtára.

A tapasztalatok a 60-as évek kezdetétől azt mutatták, hogy a tudományfejlődés meggyorsulásából következően megnövekedett országos szakkönyvtári feladatok egyre nehezebben oldhatók meg egy-egy nagykönyvtár által. Az a helyzet alakult ki, hogy a könyvtárak állományai átfedéseket mutattak, ugyanakkor gyűjtésbeli hiányok gátolták a tudományos és gyakorlati feladatok megoldását. A spontán együttműködési törekvések országos és belső szakkönyv-

tárak között, illetve a belső szakkönyvtárak egymás közti viszonylatában kevés eredményre vezettek. A könyvtárpolitikának korrigálnia kellett ezt az állapotot, ami mindinkább gátjává vált a szakirodalommal ellátandó tevékenységek végzésének.

A megoldás iránya a könyvtárközi munkamegosztás és együttműködés szervezettebbé tétele felé mutatott. Tul kellett lépni azon az állapoton, aminek fő jellemzője az volt, hogy az országos szakkönyvtári feladatok megoldása kizárólag a kijelölt nagykönyvtárakra hárult, s a terhekből nem - vagy nem szervezetten - vállaltak át részfeladatokat a belső könyvtárak, holott közülük nem egy - állománya, szervezettsége és némely esetben szolgáltatásai alapján is - potenciálisan alkalmasnak látszott erre.

1968-ban kiadásra került a tudományos és szakkönyvtárak állománygyarapítási együttműködéséről szóló jogszabály, áttörve a korábbi "egy diszciplina - egy nagykönyvtár"-elvet, amely egy-egy tudományág országos szakirodalmi ellátásának megvalósítását az adott szakterületen működő nagykönyvtár kizárólagos feladatává tette. A jogszabály ún. kooperációs körök létesítését írta elő, szankcionálva és jogilag alátámasztva a korábbi spontán együttműködési törekvéseket. A kooperációs körök tudományáganként alakítandók ki, oly módon, hogy tudományonként, ezeken belül szakterületenként létrejönnek az együttműködéssel és munkamegosztással egybekapcsolt szakkönyvtárak önkéntes tömörülései.

A kooperációs körök kialakításánál az a könyvtárpolitikai alapelv érvényesül, hogy valamely szakterület országos szakirodalmi ellátását az együttműködő szakkönyvtárak e g y ü t t e s é n e k kell biztosítani.

Ez a koncepció - megvalósítása esetén - kiszélesíti az országos ellátás hatókörét, növeli teljesítőképeségét. A fő haszonélvező tehát az ellátandó szakterület. A gyűjtési feladatok bizonyos foku újrendeződése azonban felveti az országos és a helyi ellátás viszonyának a kérdését. Mi az, ami országosan és mi az, ami helyileg (pl. egy kutatóintézeti könyvtár által) nyújtandó?

Nyilvánvalólag nincs erre mindenütt érvényes séma. Általánosságban a következők mondhatók. A kutatási és a gyakorlati tevékenységek szakirodalmi szükségleteinek elsődleges kielégítője: a m u n k a h e l y i b e l s ő k ö n y v t á r. Elsősorban ennek a kötelessége, hogy a fenntartó intézmény aktuális feladatai által meghatározott szakirodalom rendelkezésre bocsátásával segítse e feladatok megoldását. A feladatok megoldásához azonban többre van szükség, mint a fenntartó intézmény kutatási vagy más témái szűkebb értelemben vett szakirodalmának rendelkezésre bocsátására. Szükség van a határterületek, a kapcsolódó szakterületek irodalmára, a tudományfejlődés irányát és a legujabb tudományos, gyakorlati eredményeket tükröző szakirodalomra, az átfogó szintézisekre, az előzményeket feltáró művekre is. Mindezt csak jelentős állománnyal, a hozzáférhetőséget sokoldalúan lehetővé tevő feltáró apparátussal, fejlett munkaszervezettel bíró könyvtárak útján lehet biztosítani, az intézményi belső szakkönyvtárak

által többnyire nem. Ha azonban egy belső szakkönyvtár - egy-egy részterület vonatkozásában - megfelel az említett ismérveknek, akkor alkalmas országos szakkönyvtári részfunkciók ellátására. A kooperációs körkonceptió éppen arra épül, hogy ilyen szakkönyvtárak többé-kevésbé minden szakterületen vannak. A körök ilyenekből tevődnek össze. Tevékenységük, valamint a koordinációt szervező országos nagykönyvtár tevékenysége kiegészíti, teljessé teszi és egységbe foglalja az intézményi, vállalati belső könyvtárak szakirodalmi állományát.

A KÖZGAZDASÁGI KOOPERÁCIÓS KÖR

A közgazdasági kooperációs kör jelenleg 14 könyvtárból áll. Közülük a tulajdonképpeni közgazdasági profiluak:

- Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára
- Központi Statisztikai Hivatal Könyvtára és Dokumentációs Szolgálat
- Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaságtudományi Intézete könyvtára
- Országos Tervhivatal Könyvtára
- Magyar Nemzeti Bank Szakkönyvtára
- Agrárgazdasági Kutatóintézet Könyvtára
- Belkereskedelmi Kutatóintézet Könyvtára
- Kereskedelmi és Vendéglátóipari Főiskola Könyvtára
- Szövetkezeti Kutatóintézet Könyvtára
- Konjunktura- és Piackutató Intézet Könyvtára.

A kooperációs körben emellett még négy, nem közgazdasági profilu nagykönyvtár is részt vesz (az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ könyvtári részlege, a Károlyi Mihály Országos Mezőgazdasági Könyvtár, az Agrártudományi Egyetem Központi Könyvtára, az Országgyűlési Könyvtár).

A felsorolásból kitűnik a könyvtárak alapfunkciója. Ezek az ellátás szempontjából szerencsésen egészítik ki egymást. A kör szervezője az ország közgazdaságtudományi egyetemének központi könyvtára; állománya megfelelő az oktatott szakterületeknek, amelyek átfogják a közgazdasági elmélet és gyakorlat valamennyi területét. Agrárvonatkozásban ugyanez mondható el a másik egyetemi könyvtárról. A Statisztikai Hivatal Könyvtára a statisztikai elmélet, módszer és gyakorlat teljes szakirodalmát és az alapvető közgazdaságtudományi műveket gyűjti. A közgazdaságtudomány, a tervgazdaság, az agrárgazdaság, a műszaki fejlesztés és ipari termelés, a bel- és külkereskedelem, a bank- és pénzügyek, a szövetkezetügy szakirodalmát, illetve annak részeit a körben tömörült intézményi, kutatóintézeti és más könyvtárak gyűjtik. E profilok nagyjában-egészében fedik a gazdasági diszciplínák összességét. S mivel a kör "nyitott" (tehát ahhoz

bármikor csatlakozhat országos ellátási feladatot vállaló könyvtár), elmondható, hogy az országban folyó közgazdasági kutatásnak és gyakorlati tevékenységnek megvan a szakirodalmi bázisa. A menet közben észlelt hiányok pótlásáról, a tudományfejlődés új irányait jelző szakirodalom beszerzéséről megegyezés alapján kell gondoskodniok a körben tömörült könyvtáraknak. A kör létrehozásakor alapul vett koncepció a mindennapos gyakorlat során válik valóra és töltődik meg tartalommal.

Ha mármost a kooperációs kör tagkönyvtárainak szolgáltatásait vizsgáljuk, megállapítható, hogy a felsoroltak mintegy felénél a hagyományos tevékenységen van a munka súlypontja. Még nem vált a könyvtáraknál rutin-tevékenységgé a másutt előállított információs szolgáltatások hasznosítása és közvetítése, az aktív információs munka pedig - ahol ilyen van - kizárólag a fenntartó intézmény céljait szolgálja. Két nem közgazdasági profilu intézmény (Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ, valamint a Károlyi Mihály Országos Mezőgazdasági Könyvtár anyaintézménye: az Agroinform) gazdasági információellátási tevékenységet is végez. A fennmaradó könyvtárak közül a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára az, amely a viszonylag legfejlettebb közgazdasági információs tevékenységet fejtí ki.

Ez a kép arra látszik mutatni, hogy az országos szakirodalmi ellátásra hivatott közgazdasági profilu szakkönyvtárak passzív és aktív információs tevékenysége még nem fejlődött fel az információigények által megkívánt szintre.

A gazdasági szakterületek információigénye nagymértékben megnövekedett az elmúlt évek során, különösen a gazdaságirányítás reformjának 1968-ban történt bevezetése óta. A gazdaságirányításban illetékes szervek és a fokozott önállósághoz jutott termelő üzemek és más vállalatok a különböző szintű döntéseik kellő megalapozottsága érdekében egyre több, komplexebb, a kívánt célt minél teljesebben szolgáló gazdasági információs anyagot kérnek számon azokon az intézményeken, amelyek rendeltetésszerű feladata az információellátás. A gazdasági információt - lévén az túlnyomóan szakirodalmi bázisu - olyan intézményeknek kell szolgáltatniok, amelyeknek birtokukban van a dokumentációs tevékenység alapja: a szakirodalom, vagy könnyűszerrel hozzáférhetnek. Ezek az intézmények a szakkönyvtárak vagy szakkönyvtári bázissal bíró tájékoztatási intézmények, illetve részlegek.

Mégis, az tapasztalható, hogy kutatóintézetek, más intézmények és szervek, vállalatok nem könyvtári keretek között is szerveznek tájékoztatási szolgálatot. E tevékenységek kifejlesztésének okai közül kettőt lehet említeni: a szakkönyvtárak tájékoztatási munkájának az információigényekhez képest történt viszonylagos lemaradását, valamint a gazdasági tájékoztatás nem-szakirodalmi bázisát hangsúlyozó nézeteket. Felmerül a kérdés: vajon "kihívat" jelent-e a nem könyvtári keretekben végzett tájékoztatási munka a szakkönyvtárak ilyen jellegű tevékenysége számára?

A válasz - megítélésünk szerint - az, hogy nem helyes szembeállítani az azonos célu, de eltérő szervezeti keretek között végzett tájékoztatási munkát. A fő szempontnak annak kell lennie, hogy a gazdasági információra igényt tartó tudományos, gazdaságirányító, termelő stb. tevékenységek számára rendelkezésre álljon a feladataik megoldásához szükséges szakirodalmi információmennyiség. Hogy ez milyen szervezeti keretek között valósul meg, másodlagos kérdés, amely az elérni kívánt fő célnak van alárendelve.

Mégis, pozitív értelemben lehet kihívásról beszélni. A nem könyvtári keretben végzett tájékoztatási tevékenység ösztönzőleg hat a szakkönyvtárakra. Arra figyelmezteti őket, hogy meg kell gyorsítani a szakkönyvtári munka korszerűsítését, bizonyos értelemben funkcióváltozást kell végrehajtani. Voltaképpen nem is funkcióváltozás ez, hanem a funkció korszerű módon való értelmezése. Arról van szó, hogy vajon a szakkönyvtár pusztán rezervoárja és passzív szolgáltatója legyen-e a felhalmozott szakirodalomnak, vagy - függően alapfeladatai természetétől, potenciáljától stb. - kapcsolódjék be az információellátásba is.

A válasz természetesen nem lehet más, mint a második alternatíva igénylése. A szakkönyvtárak mindennapos munkájuk során tapasztalják, hogy az állományukban meglévő információmennyiség sokirányú hasznosítását mind kevésbé lehetséges előmozdítani hagyományos könyvtári szolgálattal. A korszerű szakkönyvtári munka a felhasználói igények által orientált tervszerű információs tevékenységben tetőzik; az állománygyűjtő és rendszerező munka az információszolgáltató tevékenységért van. Magától értetődően nem jelenti ez azt, hogy valamennyi szakkönyvtárnak aktív információs tevékenységet kell kifejlesztenie, tekintetbe nem véve a másutt végzett tájékoztatási munkát. Valamennyi szakkönyvtárnak meg kell oldania állománya korszerű feltárását és rendelkezésre bocsátását, az állomány használatát segítő eszközök előállítását, a másutt előállított információk anyagok transzmisszióként történő elterjesztését, esetleg azok adaptálásával fokozniuk lehet a saját állomány információinak hasznosíthatóságát. Specializált profilu intézményekben működő szakkönyvtáraktól megkivánható a fenntartó intézmény feladatainak megoldását segítő belső információszolgálat kifejlesztése is. Aktív országos méretű információs tevékenység kibontakoztatása azonban csak jelentős szakirodalmi bázissal, munkaszervezettel bíró nagykönyvtáraknál, másfelől olyan belső szakkönyvtáraknál célravezető, amelyek fenntartó intézménye központi szerepet tölt be egy-egy diszciplína, ágazat vagy szakterület kutató, illetve gyakorlati tevékenységében.

Az információellátásba való bekapcsolódás, illetve a tájékoztatási tevékenység fejlesztése speciális feladatot jelent a gazdasági profilu szakkönyvtárak számára. Használóik ugyanis - szakirodalmi igényeiket és azok kielégítésének módjait tekintve - különböznek más társadalomtudományok szakembereitől. A gazdaságirányító szervek, a termelő és kereskedelmi tevékenységet folytató üzemek és vállalatok gazdasági információigénye közelebb áll a műszaki fejlesztéssel, termelési technológiával stb. kapcsolo-

latos információigényekhez, mint a társadalomtudományok információszükségleteihez. A gazdasági információigény kielégítése közvetettebb módon kapcsolódik a szakirodalomhoz (még ha arra támaszkodik is), mint a történetészé. Egy vállalati üzemgazdásznak ugyanugy komplex, a szakterülete legujabb eredményeiről átfogóan és gyorsan tudósító információkra van szüksége, mint az ugyanott dolgozó üzemmérnöknek. Ezeket nem úgy szerzi meg, hogy áttanulmányozza a szóba jöhető valamennyi forrást, hanem oly módon, hogy - többek között a szakirodalomban található - új ismeretekről nem egyszer valamely dokumentációs szolgáltatásból értesül, és nem nyul vissza minden esetben a szakirodalomhoz. Az ismeretszerzés folyamata a gazdasági gyakorlatban dolgozóknál egy sor olyan dokumentációs eszköz és szolgáltatás segítségével valósul meg, amelyek jól ismertek és beváltak az alkalmazott természettudományok terén. A társadalomtudományok közül csak a közgazdaság és a pedagógia az, ahol a műszaki és az agrártudományok terén bevált szolgáltatástípusokat honosítottak meg a magyar információellátó intézmények. A többi társadalomtudományok terén még bizonyításra vár, hogy e szolgáltatástípusok alkalmazhatók-e e szakterületeken.

A gazdasági információkat tartalmazó szolgáltatástípusok a felhasználók információhasználati szokásaihoz igazodnak. Bár merev határvonal nem húzható az egyes felhasználói kategóriák között, általánosságban mégis az mondható, hogy a kutatás-oktatás elsősorban primér szolgáltatásokra tart igényt (eredeti dokumentumok használatba adása, az ezekről szóló alapnyilvántartások - katalógusok, gyarapodási jegyzékek, annotáció nélküli bibliográfiák - rendelkezésre bocsátása). A gazdasági gyakorlatban tevékenykedők elsősorban szekundér szolgáltatástípusokat igényelnek (azaz különböző dokumentációs szolgáltatásokat, amelyek eltérő részletességgel és formában közvetítenek információkat az eredeti dokumentumokra hivatkozással). A gazdasági döntéseket szolgáló leghatékonyabb típus az un. terciér szolgáltatás, amely erősen komplex és szintetizált, s amelyben az információ már nem azonosítható a forrással. E típus a gazdaságpolitikai döntéshozatalban dominál.

A gazdasági és az alkalmazott természettudományi információszolgálat által nyújtott szolgáltatások hasonlósága önmagában még nem elegendő bizonyíték amellett, hogy valóban azonos módon kell kielégíteni az említett szakterületek információigényeit. E tekintetben csak a felhasználói igények beható vizsgálata alapján lehet megalapozott véleményt formálni. Az a tény azonban, hogy könyvtárak és nem könyvtári jellegű információs szervek a z o n o s szolgáltatástípusokat fejlesztenek ki, amellelt bizonyít, hogy az utóbbiak sem tudnak másfajta szakirodalmi szolgáltatást nyújtani, mint szakkönyvtári "riválisaik".

Egy vizsgálódás során megállapítást nyert, hogy mintegy 70-féle rendszeresen megjelenő szétszaggató hazai szolgáltatás áll a gazdasági szakterületek rendelkezésére. (Bibliográfia, címfordítással ellátott bibliográfia, annotált bibliográfia, referálólap, tömörítvény, fordítás, tématanulmány, vegyes műfajú szolgáltatás.) A szolgáltatások kb. kétharmadát könyvtárak

állítják elő. Ez az arány amellelt látszik tanuskodni, hogy a szakkönyvtárak igekeznek részt vállalni a gazdasági információellátásban. De ha azt vizsgáljuk, hogy a vizsgált mintegy 40 gazdasági profilu szakkönyvtár közül mennyi végez információs munkát, azt látjuk, hogy rendszeresen 5 informál, további 11-nél pedig fejlődőben van az információs munka. A többi könyvtár hagyományos módon működik. (A felmérés nem a kooperációs kört vette alapul, hanem országos ellátási feladatokat végző és belső szakkönyvtárakat egyaránt.)

KÖZGAZDASÁGI INFORMÁCIÓELLÁTÁSI MODELLEK

Az információellátás erőteljes fejlesztését mint fő célt alapul véve három modell képzelhető el a gazdasági információszolgáltatás tervszerűbbé tétele terén. Bármelyik modell - vagy akár ezek kombinációja - valósul meg, a szakkönyvtáraknak fokozódik a szerepe.

1. MONOCENTRIKUS MODELLEL. - Ez a modell feltételezi egy igen nagy, a szakirodalom csaknem teljességére kiterjedő gyűjteménnyel rendelkező könyvtár létét, kiterjedt információs tevékenységét, az interdiszciplináris tájékoztatás lehetőségeinek kiaknázását. Ebben a modellben az irodalmat közvetlenül felhasználó kutatóhelyeken, tanszékeken, különféle intézményekben csupán kis, kizárólag belső célokat szolgáló, napi szükségleteket kielégítő könyvtárak működnek. Ezek önálló információs tevékenységet nem fejtenek ki, csupán közvetítik és jó esetben adaptálják a központi könyvtár szolgáltatásait. E rendszer előnye a rendkívül széles bázison nyugvó tájékoztatás, hátránya a specializáltság korlátozott volta. Ez a fajta szervezet elsősorban a tudományos kutatás igényeinek kielégítésére alkalmas. E modell jelen van a magyar közgazdasági könyvtárügyben is, pl. ez jellemzi a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem belső információs rendszerét. E modell azonban a magyar közgazdasági könyvtárügy történelmileg kialakult és jelenleg adott rendszere keretében országosan - figyelembe véve a differenciált igényeket - nem érvényesülhet.

2. POLICENTRIKUS MODELLEL. - E modell feltételezi, hogy a tudományág területéntöbb olyan könyvtár is létezik, amely országos viszonylatban is jelentős gyűjtési és információs feladatokat lát el. E könyvtárak tevékenysége közötti viszony szempontjából a policentrikus modell két változatát különböztethetjük meg.

2. a. INFORMÁCIÓELLÁTÓ KOOPERÁCIÓS KÖR. - A gazdasági információellátásban ez idő szerint még nem érvényesül olyasfajta szervezett együttműködés, mint ami a szakirodalmi állomány gyűjtésében a kooperációs körök keretében kibontakozóban van. Indokolt, hogy céltudatos szervezőmunkával kifejlődjék az információellátásban leginkább érdekelt, arra potenciálisan alkalmas szakkönyvtárak és információs intézmények közti munkamegosztás és együttműködés. Ez nagyjából az állománygyarapítási

kooperációs körök működési elvei alapján funkcionálna, de az információ-ellátók körének tagjai nem lennének szükségszerűen azonosak az állománygyarapításban együttműködő szakkönyvtárakkal, a kooperációs körrel. Míg az utóbbinál a szakirodalmi állomány volumene, szakmai összetétele, teljessége, feltártsága stb. az irányadó szempont, az előbbieknél az információs kapacitás, illetve potenciál a döntő. Kézenfekvő, hogy a két szempont az esetek jelentős részében egyazon intézményen belül realizálható, hiszen a szakirodalmi állomány gazdagsága potenciális információs tényező, amire könnyebb ráépíteni a korszerű feltáró apparátust és az információs szolgáltatást, mint ott, ahol amaz nincs meg.

Az információellátó kooperációs körben célszerű a részfeladatokat a fenntartó intézmények alapvető feladataival összhangban megosztani. Egy-egy ágazat vagy szakterület országos központja feladatait az összellátás részfeladataként látja el. A részfeladatokat ellátó információs intézmények tevékenységét a viszonylag legfejlettebb szakkönyvtár - mint információs szakközpont koordinálja, szervezi munkamegosztásukat, gondoskodik a kutatási és a gyakorlati tevékenységek számára szükséges információs szolgálatok összehangolt működéséről, irányításával dolgozzák ki az információellátás fejlesztésére irányuló tervezeteket stb. Egyfelől tehát koordinátor, másfelől szolgáltató intézmény, amely az alapvető információs szolgáltatásokat állítja elő a szakterület számára.

Ez a variáns a koordinált decentralizáció elve alapján valósul meg. Csak olyan mértékig centralizál, ameddig a központosítás a tervszerűbb ellátás megszervezését segíti, s csak olyan mértékig decentralizál, ameddig a decentralizáció a profilok helyes elrendeződését ösztönzi.

E szervezeti megoldásban a rendelkezésre álló dokumentumbázist és szellemi kapacitást gazdaságosan használják ki, a szolgáltatási rendszer országosan egységes, egybehangolt, a specializáció lehetőségei széles körűek. E szervezet kialakítása megköveteli az egyik, helyzeténél fogva erre legalkalmasabb intézmény szervező-koordináló szerepét. Az együttműködés gyakorlati tapasztalatai azt mutatják, hogy ez a szerep egyfelől nélkülözhetetlen, másfelől viszont jelentős feladatokat ró az azt ellátó intézményre (többletmunkaráfordítás, technikai bázis kiépítése stb.)

2. b. ÁGAZATONKÉNTI ELLÁTÁS KOORDINÁCIÓ NÉLKÜL. - Ez a megoldás annyiban hasonlít az előzőre, hogy az ellátás e variánsban is az ágazatonkénti (szakterületenkénti) elvre épül. Lényeges különbség, hogy nincs koordinátor s a munkamegosztás spontán módon valósul meg az ellátó intézmények között. Az információfelvevő piac keresletére az ellátó intézmények a felismert igények alapján előállított szolgáltatásokkal válaszolnak, s a munkamegosztást gazdaságossági, szakmai alkalmassági stb. szempontok szabályozzák. E megoldás aligha képes az információs szolgáltatás optimumainak biztosítására.

3. IRÁNYÍTÓ ÉS ELEMZŐ KÖZPONT. - E modellben a kiinduló feltételek lényegében azonosak a 2. b. modellével, azzal a különbséggel, hogy bizonyos súlyponti feladatok megoldását egy nem szolgáltató jellegű szervező központból szervezik és finanszírozzák. Az irányító központ működésének feltétele, hogy jelentős pénzügyi eszközökkel rendelkezék és képes legyen kiválasztani a legfontosabb megoldandó feladatokat. E feladatokat megbízások alapján a legalkalmasabb szakintézménnyel oldatja meg. Az egész területet érintő projekteket valósíthat meg (pl. elektronikus információfeldolgozó központ), egyes részterületeken pedig kooperációt is szervezhet.

Az irányító központ funkciója összekapcsolódhat az elemző központéval. Utóbbi, meghatározott célfeladatokra összpontosítva, a szakirodalom és a szakkönyvtári szolgáltatások alapján igen szelektív és komprimált terciér információszolgáltatást biztosít a gazdaságpolitikai döntéshozatal számára. Az irányító és elemző funkció egybekapcsolása során a szervező-fejlesztő-finanszírozó tevékenység összekapcsolódik az információszolgáltatással, az előbbi tevékenység jelentős részben az utóbbi alátámasztására szolgál.

A könyvtárak bázisán felépülő magyar gazdasági tájékoztatási szervezet jelenlegi helyzetében átmenetet képez a policentrikus modell a. és b. változata között; törekvései a b. változattól az a. változat felé való haladás irányába mutatnak. A harmadikként említett modell megvalósítása, azaz az irányító és elemző központ létrehozása kétségtelenül jelentős lépés lehet a policentrikus modell szervezett változatának (2. a.) kialakítása irányában.

E dolgozatnak nem feladata a gazdasági információellátás fejlesztési rész-kérdéseinek vizsgálata. Csupán arra kívánja felhívni a figyelmet, hogy az átalakulóban levő gazdasági tájékoztatásügynek nélkülözhetetlen tényezője a szakkönyvtári tevékenység, amelynek tájékoztatási tevékenységbe kell át-nőnie. Természetesen nem cél, hogy valamennyi szakkönyvtár saját potenciálját meghaladó fejlesztésbe fogjon. Az azonban reális célkitűzés, hogy az adottságokat és a racionális munkamegosztás kivánalmait egyaránt tekintetbe véve kifejlesztendő tájékoztatási tevékenység kellő súlyt kapjon a szakkönyvtári munkában, és ez a tevékenység harmonikusan ékelődjék be a gazdasági szakterületek információellátásának egészébe.

A szakkönyvtárak fejlesztése tehát szorosan összekapcsolódik a gazdasági információellátás szélesítésével, az utóbbit szolgálja. Alapelveként mondható ki, hogy s z a k i r o d a l m i b á z i s u i n f o r m á c i ó e l l á t á s esetén az ellátást szakkönyvtárak vagy szakirodalmi bázissal is rendelkező (illetve azzal szervezett kapcsolatot fenntartó) tájékoztatási intézmények utánján célszerű megoldani. A megoldástól függően alakul a szakkönyvtárra háruló feladat.

A mezőgazdasági szakirodalmi tájékoztatás az AGROINFORM fejlesztési tervének tükrében

GALLAI Ervin

A mezőgazdaság területén az ötvenes években indult erőteljes fejlődésnek a szakirodalmi tájékoztatás. Az Országos Mezőgazdasági Könyvtár és Dokumentációs Központ keretében alakultak ki a bibliográfia és a dokumentáció korszerű módszerei, szolgáltatásai. Ezek a szolgáltatások abban az időben meg is feleltek az akkori követelményeknek, kielégítették a mezőgazdasági szakirodalmi tájékoztatás iránt megnyilvánuló konkrét igényeket.

A gazdaságirányítási rendszer reformja nagyobb hangsúlyt adott az információnak; ennek következtében kiszélesedett a tájékoztatási munka köre. Korábban a mezőgazdaság területén a szakirodalmi tájékoztatás döntően a kutató és oktatási intézmények felé irányult; az új gazdasági mechanizmus előtérbe állította a termelés, a termelésfejlesztés igényeinek fokozottabb ellátását. A gazdaságirányítás új rendszere nemcsak nagyobb igényeket támasztott az információ iránt, hanem a gazdaságosság, a pénzügyi szemlélet hangsúlyozásával egyidejűleg nagyobb lehetőséget is teremtett a szakirodalmi tájékoztatás kiszélesítéséhez.

A MÉM Információs Központja (AGROINFORM) 1967. évi megalakulásával új szakasz kezdődött a mezőgazdasági szakirodalmi tájékoztatásban. Az AGROINFORM jelenleg hármas funkciót tölt be; országos mezőgazdasági-erdészeti könyvtár és hálózati központ; a mezőgazdasági és erdőgazdasági dokumentáció, tájékoztatás központi szerve; az élelmiszergazdasági szaktanácsadás szervezője és központja. Az új intézmény kibővített funkciójának megfelelően több új kiadvánnyal és szolgáltatással bővítette tevékenységét, gazdagította a termelésnek és a termelésfejlesztésének nyújtott segítséget. Noha az Intézet ismeri a népgazdaság, ezen belül a mezőgazdaság fő fejlesztési irányait s ezekből deriválja szolgáltatásait, a terv szükségesnek tartja a felhasználók igényeinek, szükségletének folyamatos vizsgálatát.

Az elmúlt négy esztendő tapasztalatai, a növekvő igények arra készítették az Intézet vezetőségét, hogy munkája még jobbra tétele végett több évre szóló fejlesztési tervet dolgozzon ki. A fejlesztési terv tulajdonképpen a fő irányokat meghatározó keretterv, amely magában foglalja az intézmény főbb feladatait, végrehajtásuk módját, kezdve a szakmai teendők felvázol-